

احیا و بازآفرینی بندر تاریخی کنگ

شیوا آراسته؛ مشاور مطالعات بافت تاریخی بندر کنگ و طرح احیا

مقدمه

یک کیفیت محوری وجود دارد که مبنای اصلی حیات و روح هر انسان، شهر بنا، یا طبیعت بکر است. این کیفیت عینی و دقیق است، اما نمی توان است اما نمی توان نامی بر آن گذاشت.

تلاش ما برای یافتن کیفیت در زندگی خودمان، چیزی است که همه انسان ها به دنبال آن اند و موضوع اصلی در ما-جرای زندگی هر کسی است. این تلاش همان طلب اوقات و حالاتی است که در آن ها زنده تریم. از طرفی **هویت** هر فضا از تکرار مستمر الگوهای خاصی از رویداد ها در آن مکان حاصل می شود. الگوی رویدادها همواره با الگوهای صوری خاصی در فضا پیوند دارد و در واقع هر بنا یا شهر متشکل از این الگوهاست. الگوهای خاصی که بنا یا شهر را می سازند ممکن است زنده یا مرده باشند. به هر اندازه که زنده باشند امکان آزاد شدن نیروهای درونی ما را فراهم می کنند ...

هر چه الگوهای زنده در بنا یا شهری بیشتر شوند، آن بنا یا شهر در قالب کلی منسجم، زنده و شاداب تر می شود و **شورخودبانی و صیانت نفس** را که همان «کیفیت بی نام» است بیشتر در خود دارد.

اگر بپذیریم که مهمترین نکته در فرایند برنامه ریزی و طراحی، **درک پیام بستر** آن است، در مواجهه با یک زمینه اعم از تاریخی یا نو، اولین قدم، شناخت و تحلیل همه جانبه زمینه و کشف نیروهای بالقوه و بالفعل آن خواهد بود.

از سوی دیگر بافت شهر، مکانی برای احراز هویت فردی و اجتماعی محسوب می شوند. هویت در اینجا یعنی حدی که فرد میتواند یک مکان را به عنوان مکان متمایزی از سایر مکانها شناخته و یا بازشناسی نماید. هویت مکانی پیوند نزدیکی با هویت شخصی پیدا میکند. اینکه من «اینجا هستم» حکایت از «من هستم» میکند. و بافت شهر خصوصا در محدوده های تاریخی به مثابه یک «مکان» می تواند زنده کننده خاطرات، تجربیات، علائق، اسطوره ها و احساسات مشترک انسانها باشد.

بر همین اساس باید با حساسیتی ویژه به یک زمینه تاریخی وارد شد، آن را خوب شناخت و در آن دخل و تصرف نمود تا از یک سو نتیجه و محصول فرایند طراحی در زمینه به خوبی بنشیند و با پیرامون خویش پیوندی معنایی و بصری برقرار نماید و از سوی دیگر اصالت زمینه را خدشه دار ننماید. به این ترتیب برنامه ریزی برای یک شهر و ارائه راه حلها و هر محصول طراحی باید فرزند زمینه خویش باشد.

این پروژه اساساً در پاییز ۱۳۷۵، و در طول سفر آموزشی برای بازدید از این «بهشت گمشده» آغاز شد. ویژگی های فضایی منحصر به فرد بافت شهری و معماری دست نخورده آن، ما را بر آن داشت تا آن زمان یک پروژه دانشجویی برای تحلیل خانه های تاریخی کنگ انجام دهیم. بیست سال بعد در سال ۱۳۹۵، از ما دعوت شد تا یک مطالعه جامع در خصوص این بافت تاریخی انجام دهیم. نتایج این تحقیق در پروژه احیای کنگ مورد استفاده قرار گرفت :

گام اول

مطالعات بافت و معماری تاریخی بندر کنگ

پروژه مطالعات و تحلیل بافت و معماری ارزشمند و تاریخی این بندر در سال ۱۳۹۵ با تکیه بر یک سابقه بیست ساله و با رویکرد زمینه گرایانه و چند وجهی در حوزه های زیر، در محدوده ۱۹۵ هکتار انجام شد :

– مطالعات محیطی : شناخت اقلیم، شناخت کالبد طبیعی

– مطالعات اجتماعی و فرهنگی : مردم شناسی ، جامعه شناسی ، جمعیت شناسی ، مناسبات اجتماعی ، فرهنگ شناسی ، سنت سکونت ، معیشت ، اقتصاد و ...

– مطالعات کالبدی : شناخت کیفیتهای فضایی کالبد موجود (شهر و بناهای ارزشمند) ، اصول طراحی با کیفیت

در بخش کالبدی ، بافت تاریخی و اجزا و عناصر آن شامل توده و فضای بافت ، شبکه معابر و هندسه غالب ، گذرها ، گره ها و لبه ها ، جداره ها و اجزای آنها فضاهای میان بافتی دارای پتانسیل های کالبدی ، اجتماعی و فرهنگی و ... شناسایی و تحلیل شدند و سپس براساس نیازها و کمبودها و با هدف ایجاد رونق و پویایی و تقویت جریان زندگی در بافت ، دانه ها و مکان هایی برای مرمت و احیا و تعریف کاربری های محرک انتخاب و پیشنهاد شد .

در بخش تحلیل معماری تاریخی ، بیش از ۷۰ خانه واجد ارزش شناسایی و در نهایت ۲۵ خانه پس از برداشت و تهیه نقشه ها ، مورد بررسی کامل به تفکیک فضاهای اصلی و اجزا و عناصر معماری شامل سردر ورودی و فضای ورودی ، اتاق ها ، حیاط ، اتاق بادگیر ، ساباط ، بادگیر ، پلکان ، دیوار حفاظ بام (ستار) و ، قرار گرفت و برهمین اساس ضوابط طراحی خاتمه معاصر در محدوده بافت تاریخی تدوین و ملاک عمل قرار گرفت .

مراحل تغییر هسته شهر کنگ در طول تاریخ

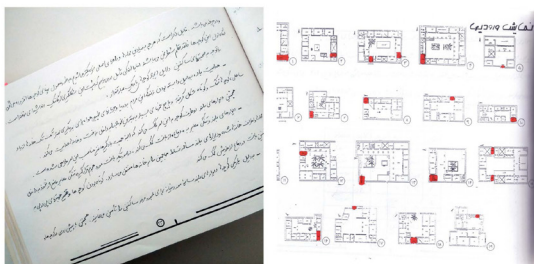
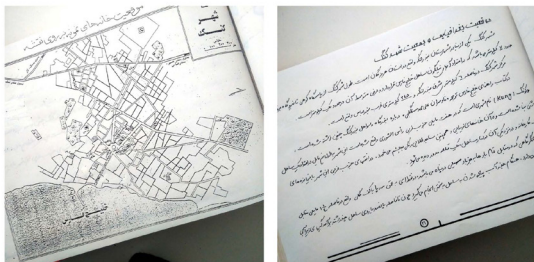
محدوده مورد مطالعه در سال ۱۳۹۵

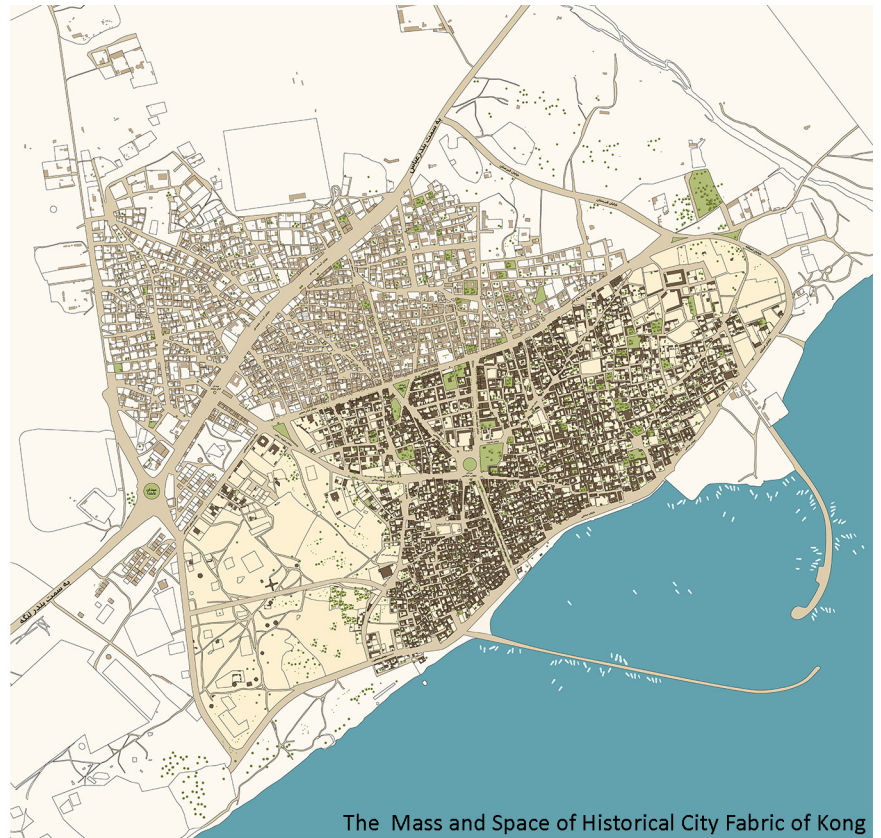
- عکس قدیمی دید پرنده از خانه گلستان در بندر تاریخی کنگ .
مأخذ: از آسمان ایران، جاسم غضبانپور، ۱۳۷۴

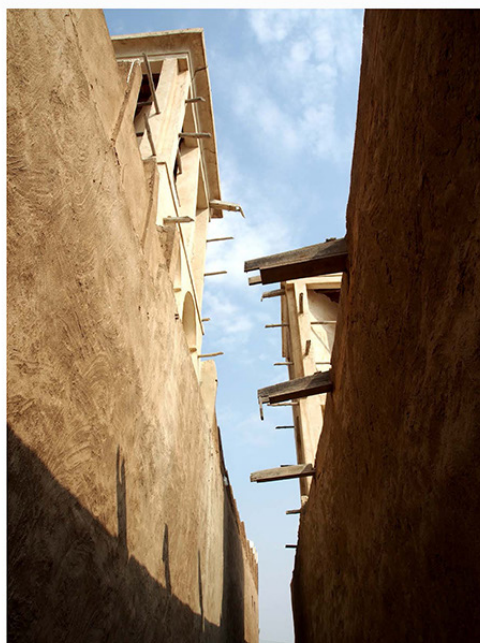
تصاویر بافت تاریخی در سال ۱۳۹۵

صفحاتی از مطالعات سال ۱۳۷۵

The Mass and Space of Historical City Fabric of Kong

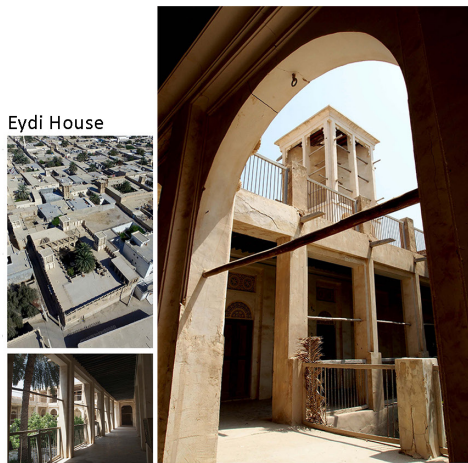
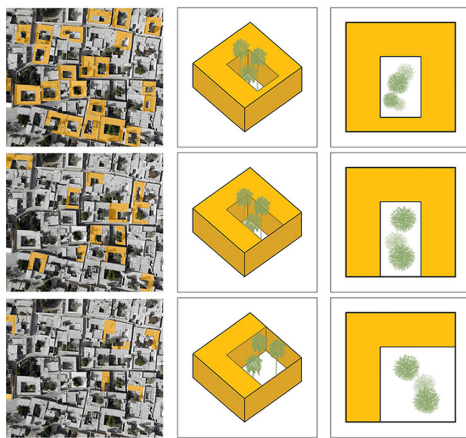
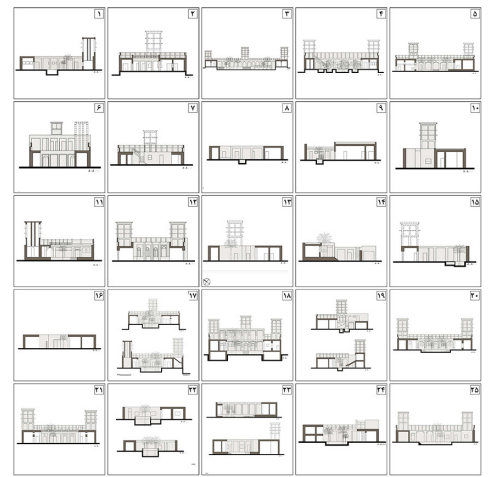
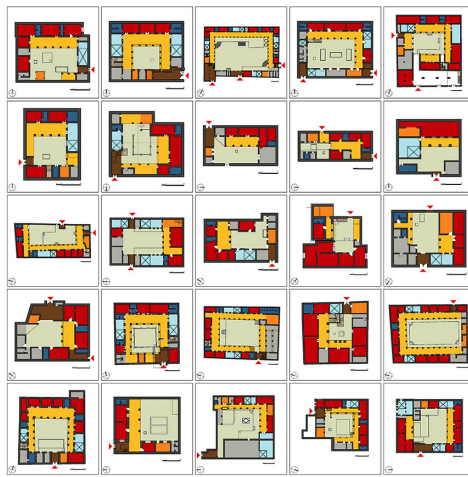

Images of Historical City Fabric of Kong in 2016

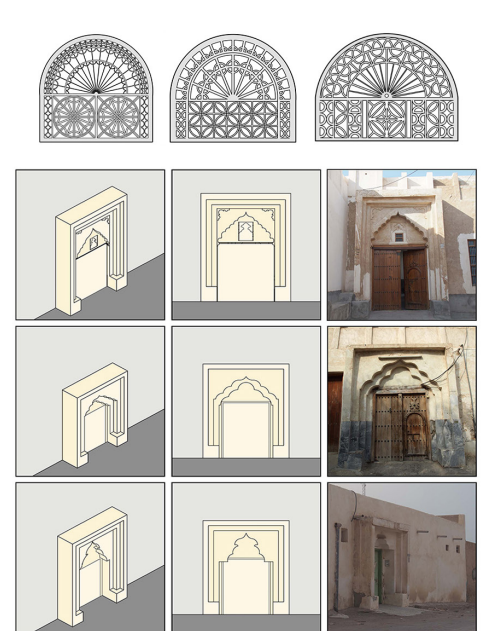
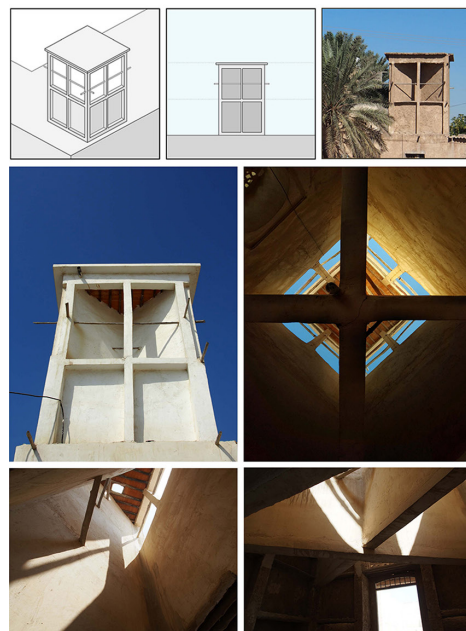

خط آسمان بافت تاریخی بندر کنگ

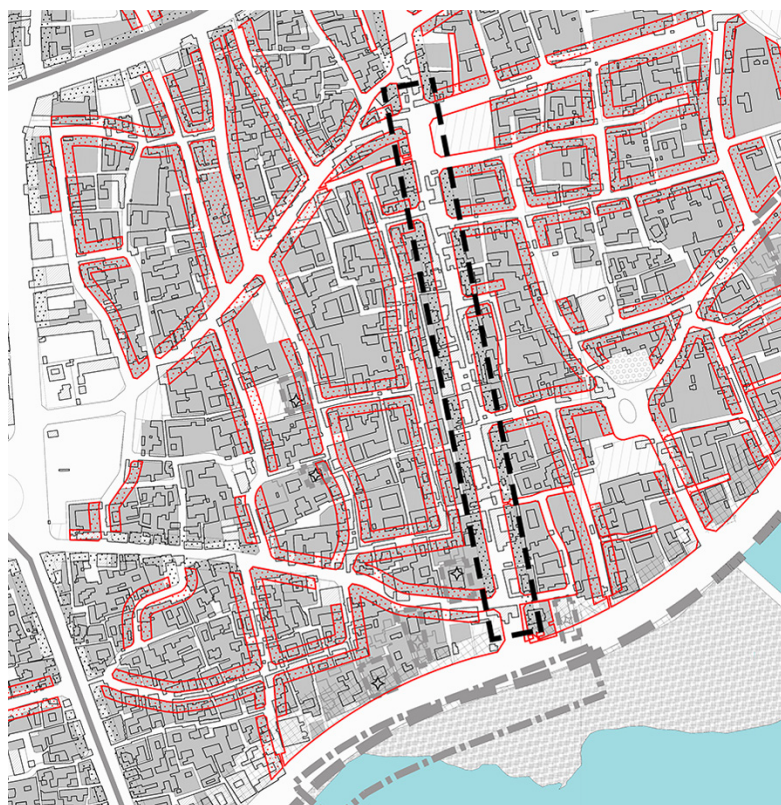
شناسایی و تحلیل خانه های تاریخی ارزشمند

شناسایی و تحلیل اجزا و عناصر خانه های تاریخی ارزشمند

از دیگر نتایج این مطالعات می توان به مصوبه تهیه طرح ویژه برای بندر کنگ ، ملغی شدن طرح تفصیلی قبلی که در آن با تعریض معابر ، تعداد زیادی از خانه های ارزشمند تخریب می شد ، آشنایی جامعه حرفه ای و دانشجویان معماری با این بندر تاریخی زیبا ، انتخاب بندر کنگ به عنوان موضوع پایان نامه های دانشجویان معماری در ایران و چند کشور اروپایی ، آشنایی مردم کنگ با میراثی که صاحب آن هستند از طریق برگزاری جلسات متعدد با اهالی و توضیح شاخص ها و ارزش های کالبدی و فرهنگی این بندر اشاره نمود .

بخشی از طرح تعریض معابر در طرح تفصیلی قبلی بندر کنگ که در صورت اجرا ، تنها در یک معبر بیش از ۱۰ خانه تاریخی تخریب می شد .

لنج سازی ، رزف خوانی ، موزه مردم شناسی و سنت حجله آرایبی ؛ بخشی از میراث ناملموس بندر تاریخی کنگ

گام دوم

احیای دانه ها، تعریف کاربری های محرک بافت و بهسازی جداره ها و سنگفرش بافت تاریخی

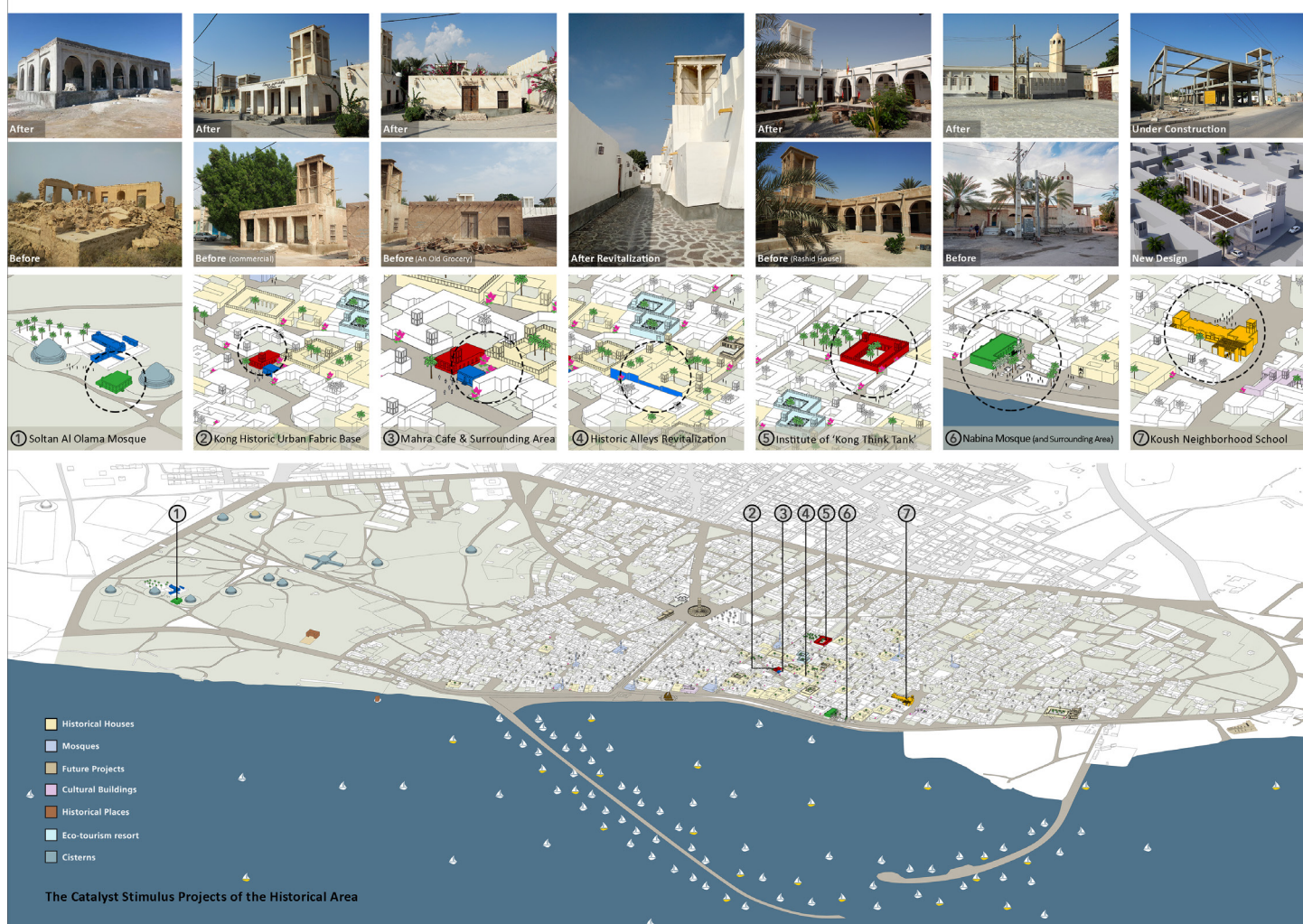
گام دوم پروژه احیا و بازآفرینی بافت تاریخی کنگ از دو مرحله اصلی تشکیل می شود :

مرحله اول :

پس از شناسایی کامل بافت و براساس نیازها و کمبودهای موجود و با هدف ایجاد رونق و پویایی و تقویت جریان زندگی در بافت ، دانه ها و مکان هایی برای مرمت و احیا و تعریف کاربری های محرک انتخاب و پیشنهاد شدند که تعدادی از آنها که اجرا شده یا در حال اجرا هستند در نقشه زیر با اختصار نمایش داده شده اند و آن تعداد از طرح هایی که هنوز اجرا نشده اند در قالب پروژه های آینده معرفی خواهند شد .

این نقاط عبارتند از احیای بنای تجاری قدیمی با کاربری دفتر بافت ، احیای بقالی قدیمی با کاربری کافه در قلب بافت و در مجاورت گذر زیرمهره ، طرح احیای مجموعه سلطان العلما در غرب بافت تاریخی با کاربری فرهنگی ، مرمت و احیای خانه تاریخی رشید با کاربری اندیشگاه مطالعاتی بندر تاریخی کنگ ، طرح احیا و مرمت و بهسازی مسجد نابینا و محوطه پیرامونی و طرح مدرسه نه کلاسه محله کوش .

لازم به ذکر است پروژه های مذکور یا به طور کامل اجرا و بهره برداری شده اند و یا در حال اجرا هستند .

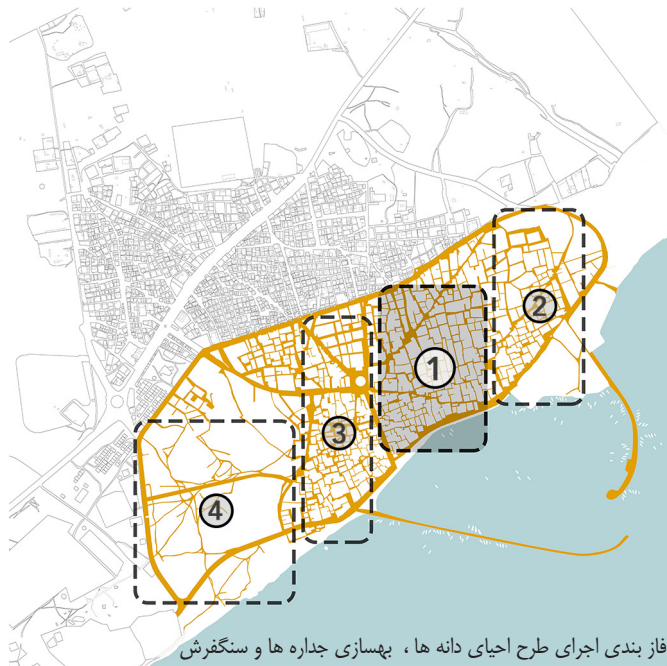

دانه های پیشنهادی برای احیا و تعریف کاربری های جدید در بافت

مرحله دوم :

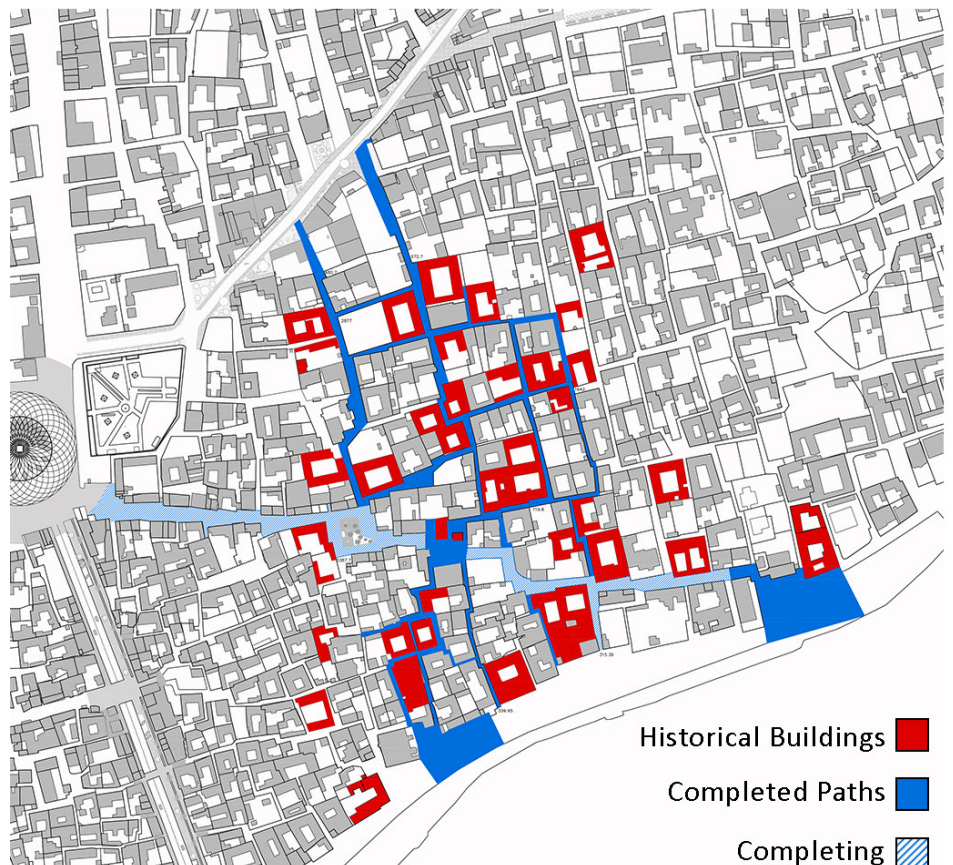
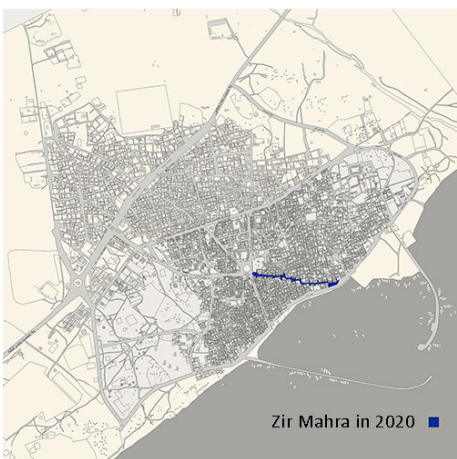
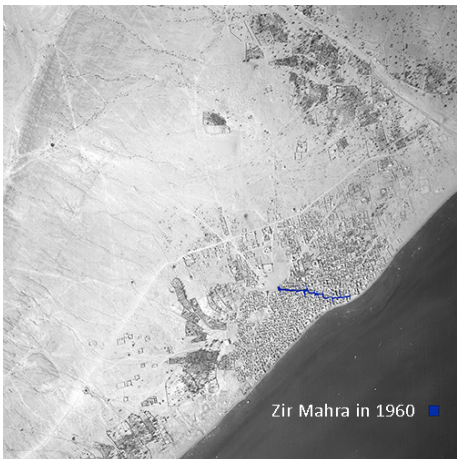
همزمان با شروع اجرای طرح احیا و باز زنده سازی دانه ها و فضاهای شهری میان بافتی در بخش مرکزی بافت تاریخی ، با هدف تغییر چهره بافت و اتصال این نقاط و دانه های ارزشمند موجود ، تعریف مسیرهای جذاب گردشگری و به تبع آن پروژه مرمت جداره ها و سنگفرش و نورپردازی بافت در ابتدای سال ۱۳۹۶ تعریف شد .

در این پروژه ؛ طرح احیای جداره ها و عناصر معماری شاخص جداره ها و بافت ، پیرایش زوائد ، عناصر نورپردازی ، کاشت گیاهان متناسب با اقلیم و بافت ،

طراحی شهری گذرهای مهم بافت تاریخی ، طراحی لبه ساحل و طرح مبلمان شهری مانند سطل زباله و حفاظ تاسیسات و دور درختان برای کل محدوده تاریخی ارائه گردید .

در مرحله اجرا ،محدوده مرکزی بافت که با نام محله مسجد نو شناخته می شود به دلیل تراکم دانه های تاریخی ارزشمند و اولویت احیای دانه ها در این محدوده ، به عنوان محدوده اجرایی فاز اول این طرح انتخاب شد . در حال حاضر و پس از گذشت ۵ سال ، بخش اعظم محله مرکزی احیا و مورد بهره برداری ساکنین و گردشگران قرار گرفته است .

First phase of Revitalization (Masjid-i No Neighborhood & Zir Mahra passage)

راه حل ها و پیشنهادهای اصلی برای تغییر چهره بافت تاریخی

روند اجرا طرح و تصاویر قبل و بعد از اجرا

مراحل اجرای طرح سنگفرش کوچه ها

فضای پشت کافه مهره ؛ قبل و بعد از اجرا

تصاویری از کوچه های بافت ، قبل و بعد از اجرای طرح

پروژه های آینده

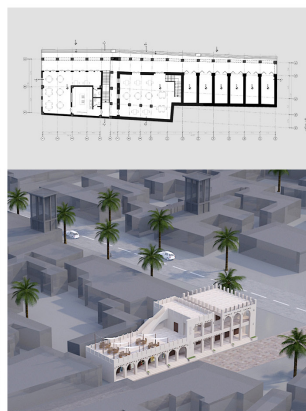
این طرح ها و پروژه ها که براساس نیازهای بافت تاریخی ، جانمایی و تعریف شده اند ، به دلیل برنامه زمان بندی و محدودیت های مالی کارفرما و مشارکت کنندگان هنوز وارد مرحله اجرا نشده اند و در آینده ای نه چندان دور اجرا خواهند شد . این پروژه ها عبارتند از : طرح احیای آب انبارها در قالب پارک موزه آب خاورمیانه ، مرمت و احیای بازار قدیمی بابو ، ساماندهی محور شهید بهشتی و خیابان بحرپیما ، اسکله تفریحی و گسترش فضای جمعی بوم مسی ، احیای خانه خیراندیش با کاربری تجاری و فرهنگی ، طرح خانه و تجارتخانه یوسفی ، بازارچه ملوانی و چند پروژه محرک دیگر که در نقشه زیر نمایش داده شده اند :

1-Water Park-Museum (Idea)

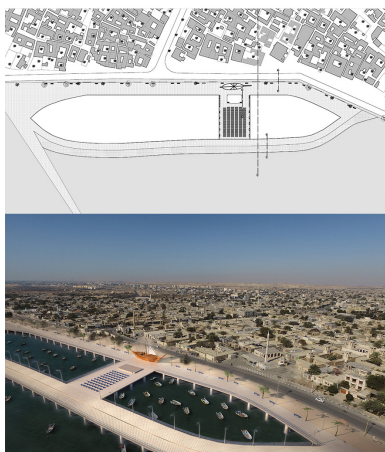
2-Soltan Al Olama Cultural Complex (Restoration)

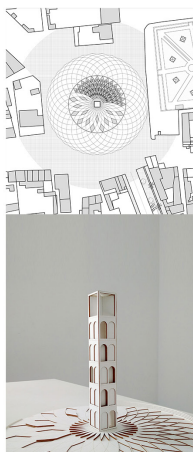
3-Baboo Market and Restaurant (Adaptive Reuse)

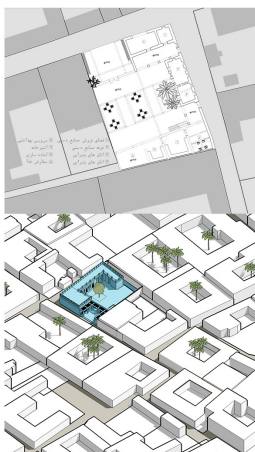
4-Shahid Beheshti Boulevard (New Design)

5-Bandar-Kong Beach Pier (New Design)

6-Enghelab Square (New Design)

7-Kheyrandish Cultural (Adaptive Reuse)

8-Yousefi Commercial-Residential (Adaptive Reuse)

9-Sailors Market (New Design)

بندر تاریخی کنگ از زمان شروع پروژه مطالعات و طرح احیاء در سال ۱۳۹۵ بسیار تغییر کرده است. شهر داری بندر کنگ در جایگاه کارفرمای اصلی و مجری این پروژه ها و طرح ها در طول ۵ سال گذشته اقدامات موثر و مفیدی را در زمینه احیا و معرفی این بندر تاریخی انجام داده است. احساس زندگی در بافت تاریخی افزایش یافته است. زندگی شبانه و اجرای موسیقی سنتی و مراسم آیینی مانند رزیف خوانی به فضاهای بافت تاریخی کشیده شده است. امروزه شهر تاریخی بندر کنگ، تمیزتر و سرسبزتر است و گردشگران داخلی و خارجی بیشتری نسبت به گذشته دارد. این شهر هم اکنون به عنوان یکی از مهمترین مقاصد گردشگری استان هرمزگان شناخته می شود و این تغییرات سبب شده برخی از مردم ساکن در بافت تاریخی تمایل به بازسازی خانه های قدیمی خود داشته باشند و به این ترتیب جریان احیای بافت در مسیر درستی قرار گرفته است.

پی نوشت :

عکس ها : حمزه محمد حسینی ، شیوا آراسته ، امیرعلیزاده ، شهاب تولیت کاشانی

منبع نقشه ها : پروژه مطالعات بافت و معماری تاریخی بندر کنگ ، شیوا آراسته (دفترمعماری پلسارپارت)

